

Cuvânt-înainte

Lucrarea de față, realizată de autorii Dumitrița Florea și Narcisa Galeș își propune să umple o lacună a lexicografiei noastre, care posedă, de altfel, alte asemenea lucrări mai vechi. Numai că cercetările de specialitate din ultimele decenii nu au acoperit o sferă de documentare atât de vastă, fapt pentru care ne-am gândit să realizăm împreună o cercetare științifică interdisciplinară care să vină în ajutorul studenților și practicienilor dreptului.

Dicționarul răspunde, documentat, științific, instructiv, la întrebările despre originea și interpretarea expresiilor latinești de-a lungul secolelor. El se remarcă prin erudiția, temeinicia și vastitatea informației asupra istoriei expresiilor și cuvintelor luate în discuție. Important de subliniat este faptul că factorul istoric nu putea lipsi dintr-o asemenea analiză a apariției și evoluției termenilor juridici latini, ca dovadă că dreptul roman este etalonul în dezvoltarea sistemului nostru juridic.

Fiecare expresie sau cuvânt este, de fapt, o micromonografie lingvistică, o oglindă a punctului de pornire și a relațiilor expresiilor cu dinamica civilizațiilor și cu formele de evoluție a vieții culturale, academice și sociale. Fidelitatea latină dovedește încă o dată că limba latină a rămas cea mai conservatoare față de alte limbi romanice și mai deschisă influențelor lexicale diverse, repede asimilate, care i-au îmbogățit mijloacele de comunicare și de expresivitate, aspecte care țin de substanța însăși a acestui dicționar trilingv.

Autorii

În loc de introducere...

Studiul conceptelor, categoriilor și principiilor de bază ale dreptului este realizat de teoria generală a dreptului în cadrul căreia sunt elaborate concepte ca cel al dreptului, normei juridice, izvorul de drept, sistemul dreptului, raporturi juridice, răspundere juridică.

Fundamentarea acestor concepte se realizează plecând de la informațiile furnizate de științele juridice de ramură și de științele juridice istorice.

Spre deosebire de științele juridice de ramură, teoria generală a dreptului cuprinde acel sistem conceptual prin care se explică realitatea juridică și se scot în evidență unele caractere proprii și permanente ale fenomenului juridic pentru a-l defini și a-i contura spațiul în cadrul sistemului social istoric din care face parte.

Teoriei dreptului îi este proprie atât perspectiva filosofică a cercetării fenomenului juridic, cât și perspectiva științifică propriu-zisă, adică studiul cauzelor concrete și a modului istoric determinant al apariției și formelor de manifestare a raporturilor juridice.

Teoria generală a dreptului este o știință și o disciplină de referință pentru întregul sistem de drept, scopul său fiind acela de a îmbogăți și amplifica cunoașterea dreptului și de a elabora unele constante ale dreptului.

Abordarea studiului dreptului de pe poziția unei teorii generale datează din 1275 când Wilhem Durantis publica lucrarea „Speculum iuris”, considerată ca fiind prima încercare de analiză enciclopedică a dreptului.

Enciclopedia dreptului sau teoria generală a dreptului se fundamentează însă abia în sec. al XIX-lea, când își propune să înlocuiască filosofia dreptului și dreptul natural.

Mircea Djuvara, eminent jurist român și filosof din anii '30, considera că Enciclopedia dreptului studiază permanentele juridice, adică ceea ce este constant în orice relație juridică.

Cuvântul drept este folosit în mai multe accepțiuni. În limbaj filozofic dreptul este conceput în sens de justiție, echitate. În acest sens, prin drept înțelegem îndatorirea de a da sau a recunoaște fiecăruia ceea ce îi aparține sau i se cuvine.

În sens juridic, termenul este utilizat în două accepțiuni:

- Drept obiectiv și
- Drept subiectiv.

Dreptul obiectiv reprezintă totalitatea normelor de conduită impuse indivizilor și colectivităților în cadrul vieții sociale, la nevoie prin forța de constrângere a statului.

Dreptul subiectiv este îndrituirea subiecților raportului juridic concret, adică ceea ce pot ei să pretindă de la ceilalți subiecți de drept în cadrul unui raport juridic.

Dreptul obiectiv ca totalitate a normelor juridice exprimă faptul că ele sunt independente de subiectele raportului juridic concret, iar drepturile subiectelor decurg din dreptul obiectiv în care sunt ele consființite. Dreptul obiectiv este deci menit să reglementeze viața indivizilor grupați în societate și poate fi privit sub dublu aspect:

1. Ansamblu de izvoare de drept – acte normative, obiceiuri – care reprezintă aspectul static al dreptului;
2. Formele prin care se realizează dreptul și autoritățile statale competente să utilizeze aceste forme și reprezintă aspectul dinamic al dreptului.

Pentru a denumi totalitatea normelor juridice care sunt în vigoare la un moment dat într-un stat se utilizează expresia de drept pozitiv.

Etimologic, cuvântul derivă din latinescul "directus" – drept, direct, linie dreaptă. Substantivul latin care corespunde cuvântului DREPT este IUS – drept, dreptate, lege. Același cuvânt în limba

franceză este "droit", italiană "diritto", spaniola "dereco", germană "recht", engleză "right".

Prin știința dreptului înțelegem ansamblul de idei, noțiuni, concepte și principii, care explică dreptul și prin intermediul căruia dreptul poate fi gândit și explicat.

Regulile juridice impun anumite obligații și organizează funcționarea statului și organelor de stat ca și a organismelor nestatale, recunoscând capacitatea participării indivizilor la relațiile sociale.

Repere din ascensiunea dreptului

Originea, apariția și dimensiunea istorică a dreptului

Ca instituție ce derivă de la societate și își găsește suportul în relațiile reciproce dintre oameni, dreptul este indisolubil legat de evoluția generală a societății.

Românii credeau în veșnicia dreptului, susținând că acolo unde este societate este și drept: UBI SOCIETAS, IBI IUS, și reciproc.

Hugo Grotius, reprezentant al școlii dreptului natural de la începutul secolului al XVII-lea, supranumit părintele dreptului internațional, consideră dreptul natural ca totalitatea principiilor pe care rațiunea le dictează pentru satisfacerea înclinării naturale a omului pentru viața socială. În concepția lui există câteva perceptive fundamentale care jalonează comportamentul indivizilor în societate:

- Respectarea a tot ce este al altuia (ALIENI ABSTINENTIA);
- Respectarea angajamentelor luate (PROMISSORUM IMPLENDORUM OBLIGATIO);
- Repararea pagubelor pricinuite altuia (DAMNI CULPA DATIO, REPARATIO).

Acestea reprezintă bazele dreptului natural ca drept etern, imuabil.

Teoriile cu privire la natura dreptului arată evoluția în timp a acestui domeniu, și mai ales capacitatea de adaptare și interpretare la situațiile noi apărute. Istoria și teoriile juridice demonstrează faptul că dreptul, cu precădere cel internațional, este impulsionat de necesitățile și structura sistemului internațional, întrucât statele trebuie să interacționeze, să relaționeze ca să-și afirme suveranitatea și nu pot exista individual, fără să stabilească relații de orice natură,

adică, ceea ce numim noi azi, relații internaționale. Prin urmare, legătura dintre drept și sistemul relațiilor internaționale este foarte puternică și de durată.

Primele idei referitoare la dreptul internațional ca sistem de reguli de conduită pentru state au originea în ideile filozofice despre dreptul natural. Putem aminti aici pe Toma D'Aquino care susținea că dreptul natural face parte din dreptul divin și reprezintă participarea creaturilor raționale la ordinea prescrisă de Dumnezeu, sau Francisco de Vittoria care stabilea caracterul obligatoriu al dreptului internațional, sau Hugo Grotius, deja amintit și Emmerich de Vattel care au desprins dreptul de divinitate. Hugo Grotius a cultivat în scrierile sale opiniile cu privire la normele și principiile dreptului internațional, importanța respectării lor, necesitatea înțelegerii și cooperării între state, reguli cu privire la purtarea războiului, necesitatea elaborării unor reguli care să elimine cruzimile din războaie, importanța încheierii unor tratate între state care să fie respectate și aplicate cu bună-credință. El este cel care a fundamentat teoria dreptului natural desprinsă din natura divină. Meritul lui Grotius este de a fi fundamentat distincția dintre just și injust, mai ales în materia folosirii forței, pe baza dreptului natural, distinct de natura divină.

După revoluția franceză din 1789 cu precădere, și cea anterioară americană din 1776, starea lucrurilor s-a schimbat considerabil. De altfel, școala franceză a dreptului natural a influențat covârșitor Codul civil francez de la 1804 care prevedea într-un articol că: „Există un drept universal, imuabil, izvor al tuturor legilor pozitive: el nu este decât rațiunea naturală, întrucât aceasta guvernează toți oamenii”.

Regulile sociale sunt indispensabile oricărei forme de organizare socială, ele fiind determinate de evoluția socială și alcătuiesc un prim deziderat al oricărei ordini.

Un alt gânditor, Hobbles consideră că norma socială devine normă de drept din momentul în care neglijarea sau încălcarea ei este urmată de o amenințare a aplicării forței de constrângere exercitată de un individ sau un grup de privilegiați ai societății.

Normele societății primitive se bazează pe obiceiuri și tradiție, fiind nemijlocit integrate în viața grupului social, împrumutând uneori forme mistice. Odată cu stratificarea socială a apărut cerința ca interesele generale ale societății să fie ocrotite și în același timp să fie ocrotite și interesele claselor favorizate. Se creează astfel premisa apariției izvorului dreptului scris.

Printre primele legi scrise amintim:

- CODUL LUI HAMMURABI edictat cu 2000 ani înaintea lui I.H , care afirmă că legile trebuie să aducă binele poporului și să-l oprească pe cel tare de a-l vătăma pe cel slab;
- LEGILE LUI MANU – cuprind 5370 versuri, fiind edictate de brahmani în India. Prin aceasta se consideră că legile conțin pedepse, iar pedeapsa este instrumentul cel mai important de îndeplinire a misiunii regelui, care este dreptatea.
- În Europa, primele legiuri consemnate documentar sunt:
 - legiurile lui Licurg – sec. X- IX î IH
 - legile lui Dracon și Solon (Atena) – sec.VI-V î IH
 - legea celor XII Table – la romani – sec. V î IH

Juridicul sau realitatea juridică este o dimensiune inalienabilă a realității sociale în condiții istorice determinate, având un conținut bogat în care este cuprins dreptul ca fenomen normativ (dreptul pozitiv), dar care nu se reduce la el.

Componentele sistemului juridic sunt:

- conștiința;
- dreptul;
- relațiile juridice (ordinea de drept).